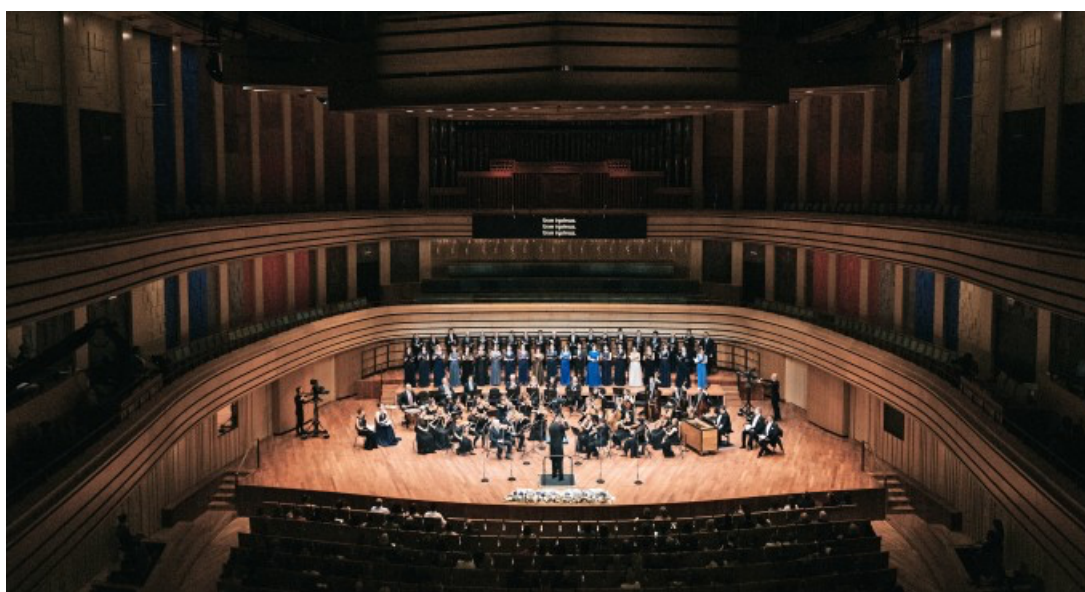

Haydneum Budapest

Ha zenéről van szó, Magyarország európaian gondolkodik

Noha osztrák volt, Joseph Haydn harminc éven át a magyar Esterházy hercegek szolgálatában állt. Kora zenéjének alaposabb kutatására és terjesztésére született meg Budapesten a francia vezetés alatt álló Haydneum.

WOLFGANG SANDNER ÍRÁSA

© Pilvax Films – A Purcell Kórus és az Orfeo Zenekar a Müpában

Magyarország időnként mer nagyot álmodni. Egy országban, ahol gyakran még a mindennapok egyéni szerencsétlenségeiért is az egész országot érintő tragédiákat teszik felelőssé, úgy mint például a Mohácsi vész, mely a dél-magyarországi kisváros mellett 1526-ban a törökök elsöprő győzelme után megalapozta a törvénytelen hódoltság időszakát. De gondolhatunk Trianonra is, ahol az 1920-ban kötött, új földrajzi valóságot teremtő szerződések Magyarország számára óriási területi veszteséget hoztak. Az író Esterházy Péter is nagyban gondolkodott, amikor családi krónikájának a „Harmonia Caelestis” címet adta; a címben rejlő nem titkolt irónia azonban a mű befejezése előtt mégis nem sokkal „a torkán akadt”, ugyanis tudomást szerzett apja ügynöki múltjáról az állambiztonsági szolgálat kötelékei között. Ez arra készítette, hogy írjon a családi krónikához mellékletként egy „Javított kiadást”, mely a számára hozzáférhető ügynöki jelentésekből is bőséggel idéz.

A Haydneum, négynapos – egyrésztől Budapesten, másrésztől a Fertő-tó közelében fekvő fertődi Esterházy-kastélyban ünnepelt – nyitófesztiválja során akaratlanul is Magyarország nagy álmainak hagyományát idézte fel. Joseph Haydn nevéhez mennyei harmóniak és a Habsburg Birodalom dicső időszaka kötődik, melynek az az örökkön hűséges főnemesi Esterházy-dinasztia is részese volt,

melynek a zeneszerző harminc éven át a szolgálatában állt. Ez a kulturális kezdeményezés azonban semmi esetre sem csupán egy a muzsikát egyébként is ünneplő Budapest zenei fesztiváljai közül. A Haydneum nemzeti érdekelttségű vállalkozás, mely ennek megfelelően állami támogatásban részesül: a Régizenei Központ évenként tartott fesztiváljaival, archívumával, kutatási és továbbképzési projektjeivel, tudományos kiadványaival és hangfelvételeivel a már létező kulturális intézményrendszerbe ágyazódik be.

A Régizenei Központ rettenthetetlen karmestere és a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, Vashegyi György, nem is tehetett másként, minthogy Esterházy Péter egyik, az ideológusokat kissé felingerlő mondatát fogalmazza újra: „s megnyugtatóbb, ha bizony az író nem népben-nemzetben gondolkodik, hanem alanyban-állítmányban.” Ebben a szellemben gondolkodva tehát a Haydneum első fesztiváljára régizenei szakértőket hívott meg Németországból és Franciaországból, hisz tisztában van azzal, hogy a historikus előadásmód alanya és állítmánya szempontjából a többek közt őáltala mozgásba lendített magyar régizenei életnek van még mit behoznia, még úgy is, hogy a nyolcvanas években a Capella Savaria olyan régizenei óriások, mint Nicholas McGegan vendégjátékával a vassüggönytől keletre a historikus előadásmód egyik úttörőjének számított.

©Pilvax Films – Christophe Rousset (jobbra) próbál a Haydneum nyitófesztiváljára

Így most sem egy magyar szakembert kértek fel a Haydneum művészeti vezetésére, hanem egy francia zenetudóst, Benoît Dratwickit, aki a Versailles-i Barokk Zenei Központ élén a 17. és 18. századi zene egyik legelismertebb szakértőjeként is ismert. A Haydneum ugyanis nem csupán a magyar régizenet kívánja újrafelfedezni és új életre kelteni, hanem más, Magyarországon és az

Esterházy-hercegek udvarában előadott muzsikát is. Ide nem csak Haydn művei sorolandók, hanem különböző származású komponisták kortárs alkotásai is. Európai gondolat a javából!

Egész biztos, hogy lehetőség nyílik új felfedezéseket feshírnre hozni Haydn munkásságát illetően is, akinek a zenetörténetben betöltött előkelő pozíciója megkérdőjelezhetetlen, anélkül, hogy Igor Stravinsky véleménye a zenei gyakorlat szempontjából érvényét vesztené: az orosz zeneszerző ugyanis nem tudta elképzelni, hogy Joseph Haydn szimfonikus műveinek harci paripáira alapozva hogyan lehet egy előadói pályát felépíteni. A kritika nem is annyira magára az életműre irányul, mint a még ma is érvényben lévő zenei gyakorlatra, miszerint a hangversenyéletben Haydn műveit gyakorta bevezető darabként játsszák. Haydn félreértelmezése hosszú hagyományra tekint vissza, mely már Robert Schumann szavaiban is felfedezhető, aki szerint Haydnt az ember mindig szívesen és tisztelettel látja, mint egy rég megszokott barátot, de igazi mély érdeklődést már nem érez iránta. A tavaly elhunyt zenetörténész, Ludwig Finscher hívta fel a figyelmünket arra, hogy Haydn egy olyan zenei nyelvet beszél, mely a figyelmetlen, szórakozott hallgatásnak nem hajlandó megadni magát, nem közvetít fogalmakat, gondolatokat és érzéseket, ugyanis Haydn valójában a racionális eszmecsere, ill. vita intellektuális színvonalát viszi be a zenei anyagba, és hangjaiban a gondolatiság uralkodik.

Szerencsés vendégválasztás

A Haydneumnak jó szeme volt a vendégművészek megválasztásában is. A Freiburgi Barokk Zenekar mintha arra született volna, hogy a Zeneakadémia Nagytermének elbűvölt közönsége számára Haydn hangokba költött gondolatait érthetővé tegye. A 96. és a 104. londoni szimfóniában a beszédszerű szerkezet dramaturgiai vonatkozásban logikusan épül fel, maradványaiban sincs jelen semmiféle kvázi-objektív barokk affektustan. Sokkal inkább van szó élő alkotásról Nikolaus Harnoncourt „Beszédszerű zenéjének” értelmében, melynek szerves része a teljesen modorosságmentes historikus előadásmód korhű hangszereken.

Lenyűgöző szuverenitás jellemzi a zenei együtteseket is Vashegyi György irányítása alatt, aki a Haydneum megalapításával évtizedek óta tartó előkészítő munkájának gyümölcseit aratja most le. Haydn 6. „*A reggel*” szimfóniájának esetében (mely a *A napszakok* ciklus része) olyan korai muzsikáról beszélhetünk, melyet a hely szelleme és az Esterházy-kastély dísztermében a családfő, Esterházy II. Pál Antal jelenléte ihletett. A művet az Orfeo Zenekar gazdag színekkel, már-már szolisztikus zenekari összetétellel, lineáris struktúrával, részletesen kidolgozott módon, a ritkmikai kontúrok mentén légiesen és könnyed rugalmassággal játszotta. Vashegyi hasonló mesterségbeli tudásról tett tanúságot akkor is, amikor a Müpa Bartók Béla Hangversenytermében Haydn egyházzenei darabját páratlan homogenitással interpretálta, mintha az Orfeo Zenekar és a Purcell Kórus számára egyetlen forrásból, magából a „mennyei énekből” fakadna inspiráció.

Ezt is a zenei kifejezésmód egyik megfelelő formájának tekinthetjük. Haydn muzsikája ugyanis mindenek előtt rejt egy bizonyos üzenetet, mely gyakorta művei elélén és végén is ott áll: „In nomine Domini” és „Laus Deo”. Következésképpen a fesztiválon oroszlánrészt kaptak az egyházi művek, így Christophe Rousset együttese, az árnyalt és érzékletes játékmódú Les Talens Lyriques, ill. a Szokos Augustin vezette Budapest Bach Consort olyan eddig kevésbé ismert zeneszerzők műveinek szentelték képességeiket, mint a Haydn elődjeként Eszterházában működő Gregor Joseph Werner. Esterházy Pál 55 szólóhangra, kórusra és zenekarra írt kantátából álló kompozíciója, a *Harmonia Caelestis* különös figyelmet kapott. Erre a műre reflektál Esterházy Péter azonos című írása is, és már a zenetudós Szabolcsi Bence is csodálta, ahogy Esterházy Pál alkotása ötvözi a magyar dallamvilágot az osztrák, velencei, dél-német mesterek és egyéb kultúrkörök művészeinek kompozíciós technikáival. Olyan egyetemesség érezhető a műben, mely messze túlmutat a zenén, és ezért a Haydneum számára mint vezércsillag tündökölhet.